

IX. Český jazyk – mluvnice

(pátek 11. 3. 2021)

1) Společně projdeme cvič. 83/11 – některou větu si zapíšete jako příklad k oběma typům přívlastku – volný a těsný.

2) Nyní si rozdělíme práci. Kdo se nechystá na přijímací zkoušky, opíše si do sešitu tyto věty, v nichž bude určovat už všechny větné členy – podtrhne podmět a přísudek, (s pomocí přehledu větných členů) vyhledá a označí zkratkami předmět, příslovečná určení a přívlastky.

Věty:

Dotkl se mě rukou. Z tábora napsal dlouhý dopis bratrovi. Jitka úplně zapoměla na svého kamaráda. Poznali jsme jeho špatné úmysly. Zúčastnili jsme se republikového finále ve volejbale. Vzali si na výlet teplé oblečení. Z lesa jsme slyšeli známé hlasy. Na konci ulice jsem spatřil v okně dvě blikající světla. Při větší opatrnosti nemuselo k nehodě dojít. Za chladného počasí na výlet nepůjdeme. Pro nepozornost přišel o život. Pro potěšení si zpíval často písně. Do lesa na houby chodili každé ráno. Přes zákaz tam odpoledne šel.

Ostatní (ti, kdo se chystají na přijímačky) budou pracovat společně se mnou na jednotlivých testech z knížky Přijímačky v pohodě. Začneme těmi obory, ke kterým jsme se v letošním roce ještě nedostali.

Dnes to bude test z kapitoly Významy a tvoření slov (s. 47-50).

Přikládám jeho kopii pro ty, kdo knížku nemají:

- 1 Rozhodněte, která z následujících možností odpovídá správnému rozboru stavby slova (předpona – kořen – přípona – koncovka).

1 bod

- A pro-střed-n-í
- B pře-kvape-n-í
- C za-hrá-d-ka
- D do-ručova-telk-a

3.5

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 2–3

TEXT 1

„Jedná se tam vo přetlačování,“ řek’ Jirka. „Já mám **hrát** chlapa, kterej se s Chuckem přetlačuje v jedný **putyce**. Je to fakt pecka. Když vemeš v úvahu, že je nás v **oddíle** dvacet, a vybrali mě, tak jako fakt pecka. Pořád tomu, člověče, nemůžu uvěřit ... Jestli mi tohle výde, tak schrastím nějaký prachy a začnu točit tady. Vyděláme na tom s klukama balík. Žádněj Hongkong! Tady se to bude dělat!“

(P. Šabach: Čtyři muži na vodě aneb Opilé banány se vrací) [16]

TEXT 2

Lízalka (rozkřikne se): Mlčíš! Tak se ke mně mluví? Není ti hanba před lidma? (S pláčem) Co sem já se na ňu naspravovala, naprala a nadělala, co sem se jí nanosila, s ruky na ruku napřekládala, nocí pro ňu nespala, co nelepššího sem měla, od **huby** sem si utrhl a jí sem dala – a to mám včil za to?

(A. Mrštík: Maryša) [17]

TEXT 3

Mezi študáky je několik druhů odrodilců, kteří ztěžují boj proti společnému nepříteli. Poměrně nejméně škodlivá je odrůda dříčů. Dřiči, jinak též biflouni, rváči, štváči, štvouni, pilníci neboli šprtáci, jsou individua povahy tiché a zakřiknuté. (...) Kdykoli zvoní do hodiny, chytí se šprták zoufale za hlavu a s výkřikem „šmarjá, já jsem dutej jak bambus“ řítí se do třídy. Spolužáci ovšem vědí, že šprták je bezvadně nadřen (nabítej čili nadřenej, též navrčenej, našprtanej, nahustěnej) a ani srdcervoucí nářky šprtákovy nevzbudí v nich soucit.

(J. Žák: Študáci a kantoři) [18]

- 2 Přřadte k ukázkám ve výchozím textu (2.1–2.3) odpovídající vrstvu nespisovné mluvy (A–D).

max. 3 body

(Každou možnost z nabídky A–D můžete přiřadit pouze jednou. Jedna možnost zbyde a nebude použita.)

- 2.1 TEXT 1 _____
- 2.2 TEXT 2 _____
- 2.3 TEXT 3 _____

- A teritoriální nářečí
- B argot
- C slang
- D obecná čeština

3.1

- 3 Rozhodněte o každém z následujících kritérií, zda jsou v souladu s výchozími texty (A), či nikoliv (N).

max. 2 body

- 3.1 Slovo **hrát** z výchozího textu lze nahradit synonymem představovat.
- 3.2 Slovo **putyka** z výchozího textu je expresivní výraz.
- 3.3 Slovo **huby** z výchozího textu lze považovat za eufemismus.
- 3.4 Slovo **oddíl** můžeme ve výchozím textu zaměnit za slovo kapitola.

A	N
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

3

VÝZNAMY A TVOŘENÍ SLOV

4 Rozhodněte, která z následujících možností není sousloví.

- A hladká mouka
- B bezpečné auto
- C okluzní fronta
- D segedínský guláš

5 Nahraďte sousloví „třídní kniha“ jednoslovným pojmenováním.

6 Rozhodněte, zda jde o frazémy (A), nebo ne (N).

- 6.1 My o vlku a vlk za humny.
- 6.2 Vzít nohy na ramena.
- 6.3 Pořádně prasknout oknem.
- 6.4 Házet perly do potoka.

A	N
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

7 Rozhodněte, která z následujících možností nejvíce odpovídá významu pranostiky „Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři“.

- A Na svatého Jiří začíná obvykle období dešťů.
- B Na svatého Jiří se začíná obvykle oteplovat.
- C Na svatého Jiří se začíná obvykle ochlazovat.
- D Na svatého Jiří je nebezpečné pro hospodáře být na poli.

8 Uspořádejte následující slova od toho s nejširším významem (slovo nadřazené) k tomu s významem nejužším (slovo podřazené).

- 8.1 _____
- 8.2 _____
- 8.3 _____
- 8.4 _____
- 8.5 _____

- A zvíře
- B kosatka
- C delfínovití
- D savec
- E kosatka dravá

VÝCHOZÍ TEXTY K ÚLOHÁM 9–12

TEXT 1

estetik [-ty-], -a m (**estetička**, -y ž) 1. odborník v estetice 2. kdo má smysl pro estetickou stránku věcí, jevů, pro krásu, umění

TEXT 2

prachovka ž.

TEXT 3

myš, -i ž (mn. 3. -ím, 6. -ích, 7. -mi) drobný hlodavec s dlouhým ocáskem a s velkými boltci, škodící na polích, v lidských obydlích ap.: past na m-i ♦ ani m. by neproklouzla *nikdo*; hrát si s někým jako kočka s m-i dávat mu přen. expr. *copánek*; **-ka**, -y ž zdrob.

9. Přiřaďte výchozí texty (9.1–9.3) ke slovníkům (A–D), ze kterých pochází. (Každou možnost z nabídky A–D můžete přiřadit pouze jednou. Jedna možnost zbyde a nebude použita.) max. 2 body

- 9.1 TEXT 1 _____
9.2 TEXT 2 _____
9.3 TEXT 3 _____

- A Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost
B Akademický slovník cizích slov
C Slovník synonym a frazeologismů
D Pravidla českého pravopisu

10. Rozhodněte, které z následujících nabízených slov není příbuzné ke slovu **myš**. 1 bod

- A myšák
B myšlenka
C myšina
D myší

11. Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda vyplývá z informací obsažených ve výchozích textech (A), či nevyplývá (N). max. 2 body

- 11.1 Slovo **myš** má v 7. pádu jednotného čísla tvar **myšmi**.
11.2 Slovo **estetik** se skloňuje podle vzoru **pán**.
11.3 Pokud je o někom řečeno, že je **chudý** jako **kostelní myš**, je tím **myšleno**, že je úplně bez peněz.
11.4 Slovo **estetik** se může vyslovit dvojím způsobem.

A	N
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

12. Vysvětlíte dvěma slovy význam zkratky **podtržené** v textu 3. 1 bod

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 13–17

„První expozice Okénko do soukromí rostlin zpracovává tři *témata* z biologie rostlin,“ popisuje šéfbotanik Tomáš Peš. (...) „Od začátku roku připravujeme také expozici užitkových a jedovatých rostlin, která je rozprostřena po celém území **zoo**,“ uvádí Peš. „Nejsou to jen rostliny, které slouží jako potrava pro člověka, ale také barvířské, papírodárné rostliny a léčivky,“ doplňuje.

K vidění je například **expozice** užitkových rostlin v Amazonii. Před **voliérou** kondorů si mohou návštěvníci zase prohlédnout rostliny, které používali **severoameričtí** indiáni. „Před **výběhem** nosorožců indických jsou asijské užitkové rostliny, například rýže nebo sója,“ prozrazuje **odborník**. U gepardů je nová expozice afrických obilnin, u žiraf africké užitkové rostliny, hlavně léčivky, australská část expozice zase ukazuje, jaké **druhy** využívali Aboriginové. „Rostliny se do expozic neustále dosazují,“ uzavírá šéfbotanik.

(www.denik.cz) [22]

13. Rozhodněte, ve kterém případě se jedná o obrazné pojmenování. 1 bod

- A užitkové rostliny
B biologie rostlin
C Okénko do soukromí rostlin
D expozice afrických obilnin

- 14 Přiřaďte k tučně zvýrazněným slovům z výchozího textu (14.1–14.3) správný typ obohacení slovní zásoby (A–D).

(Každou možnost z nabídky A–D můžete přiřadit pouze jednou. Jedna možnost zbyde a nebude použita.)

- 14.1 – zoo – _____
14.2 – voliérou – _____
14.3 – severoameričtí – _____

- A skládání
- B zkracování
- C přejímání z cizích jazyků
- D odvozování

- 15 Nahradte zvýrazněné přejaté slovo expozice ve výchozím textu českým synonymem tak, aby mohlo být použito v textu bez změny významu.

- 16 Rozhodněte, které slovo vzniklo tzv. univerbizací, tedy nahrazením víceslovného pojmenování jednoslovným.

- A léčivka
- B rostlina
- C návštěvníci
- D rýže

- 17 Rozhodněte, ve kterém případě byste mohli zaměnit slovo z výchozího textu za nabízené synonymum, aniž by byl pozměněn smysl. Původní slovo je v textu psáno kurzívou.

- A témata – nadpisy
- B výběhem – výklusem
- C odborník – znalec
- D druhy – přátele

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOZE 18–19

„ (...) Klamete se, jako oni se klamou. Jsou zde a tuším nedaleko. Mám pro to jasný smysl: řemeslo! A nemyslete si, že jsem byl ‚U žíznavého člověka‘, protože vidím krysy ... mnoho krys ... ‚Žíznavý člověk‘ se mi nelíbí; krčmář Röger je příliš roztomilý a má příliš hořké pivo. Jsem střízliv. Ale krysy jsou zde. Staly se pouze ostýchavějšími. Dříve byly dotěrné; až na stůl vyskakovaly. Ale kdo vám ručí za to, že se opět dotěrnými nestanou?“

(V. Dyk: Krysař, upraveno) [23]

- 18 Vypište z výchozího textu archaické slovo.

- 19 Najděte ve výchozím textu homonymum a dosadte ho (v libovolném tvaru) do dvou krátkých vět či souvětí, z nichž bude patrný různý význam daného slova. Věty či souvětí napište.